

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Theologia Scholastica

Mayr, Anton

MDCCXXXII

Quæstio II. De Conscientia Dubia.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-84303](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-84303)

plectatur malum ut tale: sed sufficit, si scienter amplectatur malum quod tale: at verò ad alium honestum requiritur, ut quis amplectatur honestum ut tale.

Ad confirm. dist. ma. possemus esse certi de nostra iustificatione, certitudine quadam moralis. om. ma. certitudine metaphysica, vel fidei, cui non potest subesse falsum. neg. ma. & dist. sic min. neg. conseq. Nam Tridentinum sess. 6. c. 9. § can. 16. tantum excludit certitudinem fidei, cui non potest subesse falsum. Potest etiam negari ma. nam, eti habetur iudicium moraliter certum de honestate, non etiam statim haberetur de supernaturalitate actus.

239. Ob. 6. Non requiritur in ordine ad honeste agendum, ut excludatur omnis, etiam levis, formido: ergo non requiritur iudicium moraliter certum, sed sufficit probabilis. Confirm. Qui agit, quod ipsi spectat omnibus circumstantiis, videtur probabilis licitum, agit prudenter: ergo non peccat prob. conseq. omne peccatum est imprudens: ergo. Resp. dist. antec. non requiritur, ut excludatur omnis formido imprudens. conc. antec. omnis prudens neg. antec. & conseq. Cum formidine tantum imprudente stat iudicium moraliter certum: at iudicium tantum probabilius stat etiam cum formidine prudente.

Nam, licet mihi probabilis sit, aliquid non esse peccatum, si tamen alii graves viri, ex rationibus non contemnendis, dicant, esse peccatum, est formido prudens: nec potest hæc deponi per principia directa, sed debet deponi per reflexa. Ad confirm. dist. antec. qui agit probabilis licitum, agit prudenter, si non adsit simul prudens formido oppositi, vel hæc deponatur per principia reflexa. conc. antec. fecus. neg. antec. & conseq. Ipsum antecedens, in hac confirmatione objectum, est principium reflexum, ex quo, & altero, scilicet, quod prudenter agens non peccet: itemque ex notitia experimentali, quod ipsi, hic & nunc, istud videatur probabilis, potest quis inferre iudicium sufficienter certum de licentia actionis. Quare, quando dicitur, quod operans secundum sententiam, quam prudenter judicat esse veram, non peccet; eoquod nemo prudenter agendo posit peccare, id non ita intelligendum est, quasi operans cum dictamine ultimo, tantum prudenter affirmabili, eo ipso prudenter agat, & non peccet (nam iudicium, etiam probabile, vel probabilis, est prudenter affirmabile: quia tamen stat cum prudenter formidine, vel dubio de opposito, non prudenter cum eo solo agitur, aut non peccatur, antequam dubium excludatur; quia agitur cum dubio praetexto) sed tantum intelligendum est, quod, si quis prudenter possit judicare, sententiam aliquam esse veram, facilè sibi possit formare dictamen reflexum, quo excludat omne dubium, & sic prudenter agat, atque non peccet.

240. Ob. 7. Non tenemur vitare omnes pericula peccati: ergo sufficit iudicium probabile, prob. antec. si tenemur vitare omne periculum peccati, nemo posset fieri miles, aut mercator, inquit vix posset quis esse secularis: hoc est falsum: ergo. prob. ma. in his omnibus est periculum, vel occasio satis propin-

qua peccandi: ergo, si istud omne debemus vitare, nemo potest eos status amplecti. Resp. dist. antec. Non tenemur vitare omne periculum tantum indeterminatum peccandi, & quando est nimia difficultas, illud omne vitandi. conc. antec. non omne periculum determinatum, etiam peccati determinati, & quando non est difficultas nimia vitandi. neg. antec. & conseq. ad prob. neg. ma. ut suprà ad hujus prob. dist. ant. ut prius, & neg. cons.

In illis statibus periculum est tantum indeterminatum, similius moraliter non potest vitari: at in nostro cau est periculum determinatum, in individuo peccandi, ea actione, quæ præmanibus est: similius nulla difficultas excludendi formidinem per principia modicè reflexa: & licet non cuique semper ita promptæ sint istæ reflexiones formaliter tales, tamen facile incidente aequivalenter tales, saltem, ut excludant actuali formidinem. Sed de hac objectione fuisse agendum tr. de pœnit. ubi agitur de obligatione vitandi occasions peccati.

QUESTIO II.

De Conscientia Dubia.

ARTICULUS I.

Quid, & quotuplex sit Dubium.

241. **D**ubium latè sumi potest pro omni iudicio incerto; & sic etiam opinio, seu sententia tantum probabilis, quandoque vocatur dubia. At si dubium strictè sumatur, est hesitatio, vel suspensio mentis, neutri parti assentientis ob formidinem erroris: vel, ut definit Bardi de conscientia discept. s. c. 1. n. 1. est suspensio intellectus manentis in equilibrio, inter duo contraria, & non assentientis, neque dissentientis. ita communis authores contra aliquos, requirentes iudicium formidolosum de propositionis fallibilitate, quos rejicit Bardi loc. cit. ex eo, quod sine tali iudicio possit dari dubium, modò detur illa suspensio intellectus.

Non tamen sufficit ad dubium quæcumque omissione iudicii; alias etiam omnis neciens dubitaret. Sed neque sufficit quævis suspensio intellectus; alias, quotiescumque suspendere assensum, sive eum non elicere circa mysteria dei, quando de iis cogito, ea præcisè de causa, ne caput nimis fatigem, dicerer de illis dubitare, quod esset valde absurdum. Igitur ad dubium requiritur suspensio, orta ex formidine erroris, vel ex iudicio, quo quis putat, hic se falli posse. Unde Suarez in 1. 2. tr. 3. de bonitate & malitia humanorum actuum disp. 12. sec. 5. n. 1. existimat, dubium involvere cognitionem, seu iudicium reflexum, de insufficientia rationum ad assensum: hoc tamen alii negant.

242. Dividitur jam dubium in positivum, & negativum, in quorum tamen terminorum acceptione auctores non convenient. Quidam vocant dubium negativum, quando assensus suspenditur ob carensiam omnimodam rationum in utramque partem, dummodo quis de objecto cogitat, & rationes inquirat, nullas autem inveniat, & sic dubitare quis potest, an stellæ, vel

vel arenae maris, sint numero pares, vel impares: aut an Turcarum imperator modò dormiat, an vigilet. Dubium autem positivum dicunt, quando dantur rationes in utramque partem, sed in neutram convinentes, & ideo suspenditum assensus. Atii tamen cum P. Thyro, & Elizalde, negant, suspensionem intellectus, ob parentiam omnimodam rationum, vocandum esse dubium; cum sit pura nescientia. Meo tamen iudicio non male Bardi n. 6. loc. cit. n. 241. ait, illam suspensionem assensus, ob parentiam omnis rationis, vocari quidem posse *dubium metaphysicum*, non verò *moralē*; quia, quando intellectus non habet ullam rationem, sed tantum ideo hæret; quia videt, posse utramque esse, fundatur illa hæsitatio in mera rei, physica, vel metaphysica possibilitate, quod dubium in moralibus non æstimatur.

Quare moraliter loquendo, videtur melius explicari *dubium negativum* dicendo, quod sit *hesitatio*, vel *suspensio intellectus*, habentis quidem aliquam, sed non tam gravem rationem, vi cuius possit *judicium probabile* ferri: at verò *dubium positivum*, quod sit *hesitatio*, vel *suspensio intellectus*, habentis rationem sufficientem, vi cuius possit ferri aliquid *judicium probabile*. Exemplum dubii negativi, in hoc sensu morali accepti, potest esse, si quis à duobus audiret contraria de voluntate superioris, vel, si rudit in fide audiret ab iisdem contraria, circa mysteria fidei, aut leges Ecclesiæ: vel si quis duos sacra Scriptura textus obscuros, apparenter contrarios, legeret, nesciretque, quem literaliter, quem tantum metaphorice, ita, ut alteri nihil contrarium dicere, exponere deberet. Exemplum autem dubii positivi præbent plurimæ opiniones contrarie, comparativè probabiles.

Ubi nota, dubium negativum, prout à nobis explicatum est, vocari quandoque *dubium probabile*, ut distinguatur à *dubio irrationali*, seu scrupulo: & pro tali, seu ita probabili, accipit *dubium Cardenæ* p. 2. *crisis Theol.* tr. 6. disp. 46. c. 1. n. 3. item S. Antoninus 1. p. tit. 3. c. 10. §. 10. ante medium sic scribens: *Sumendo propriè*, & *strictè dubitationem*, *videlicet prout rationes sunt aquæ ponderantes ad utramque partem*, nec magis declinat quis ad unam, quam ad aliam. (scilicet propter insufficientiam rationum, ita, ut de neutra parte *judicium verè probabile* ferri possit, juxta paulò ante à nobis datam explicationem dubii negativi) sed si dubitet leviter quis, & per modum scrupuli Eccl. unde patet, non esse idem *dubium probabile*, & *dubium ortum ex rationibus probabilibus*. Ulloa tom. 4. agens de pœnitent. disp. 7. c. 2. n. 8. dubium negativum aliter explicat: sed, quia videtur supponere, quod quotiescumque non adest *tanta ratio*, ut sufficiat ad ferendum positivum *judicium*, *dubium* sit contemptibile, tanquam inanis scrupulus (quod non videtur verum ex dictis) malum cum communiore sentire.

243. Dividitur *dubium rursus* in *dubium juris*, & *facti*. Prius, seu *dubium juris*, est quando *dubitatur*, an existat *jus*, vel *lex*, quæ *præcipiat*, aut *legitimam facultatem det*, vel *actum validum*, aut *invalidum reddat* &c. e. g. an *detur lex*, obligans ad agendum pœnitentiam, statim post commissum peccatum mortale; an hoc,

vel illud crimen sit reservatum: an *baptismus collatus* in aqua rosacea, vel cerevisia, sit validus: an *Eucharistia* validè consecretur in spelta &c.

Alterum, seu *dubium facti* est, quando *dubitatur*, an aliiquid factum, vel omissum sit, an non, e. g. an dictum *Breviarium*, vel omisum *sacrum die festo*: vel etiam *dubium facti* est, quando quis *dubitatur* de re aliqua particulari, qua est *objectum* alicujus *actionis moralis*, ut diximus de ignorantia. n. 14. e. g. si quis *dubitatur*, an sit *clericus*, quem vult *percutere*, an sit dies *feialis*, quo vult *laborare*. Ista autem duo *dubia* sive *concurrent*, vel *unum ex altero nascitur*: sic ex *dubio facti* oritur *dubium juris*, e. g. an *ad hoc detur obligatio dicendi Breviariorum*, an *audiendum adhuc sacram*: Item ex *dubio juris* *dubium facti*: e. g. an *peccaveris materialiter*, vel *formaliter*, *talern actionem faciendo*, an *validè baptizaveris* &c.

Dividitur rursus *dubium* in *speculativum*, & *practicum*, quorum mentio sæpius recurrat. *Speculativum* est, quod non immediate concernit *actionem*, sed aliiquid remotius, e. g. *dubium*, an *cerevisia* sit *materia valida baptismi*; nam propreterea non etiam *dubitatur* de *licentia ita baptizandi*, extra casum *extremæ necessitatis*; nisi enim quis sit *valde rudit*, certus est, id non licere; cum certum sit, non posse adhiberi *materiam dubiam*, quando potest haberi certa, & agitur de valore *Sacramenti*. *Practicum* *dubium* est, quod concernit *licentiam actionis*.

Aliqui hoc iterum distinguunt in *remote practicum*, & *proxime vel practice practicum*, illud ajunt esse, quod est circa *licentiam actionis*, vel *omissionis* in genere, e. g. an *hic*, vel *ille labor sit licitus die festo*: alterum dicunt, versari circa *actionem* cum *omnibus circumstantiis specificis*, vel *individuantibus consideratam*: e. g. an *hic*, & *nunc*, mihi *audiendum*, vel *omittendum* sit *sacrum*, quando domi est *agrotus*, cui opus sit *mea præsentia*. Alii tamen illud *dubium remotum practicum* dicunt esse *speculativum*, vel *remotum*: & secundum *duntaxat* dicunt *practicum*: atque in hoc sensu, nunc temporis forte *communiori*, etiam nos ut plurimum loquemur.

244. Dico. Agere, vel *omittere* aliiquid, cum *dubio strictè practico*, est *peccatum*, & quidem grave, si *dubitetur*, an sit *peccatum grave*, ita *communissimè omnes*: quia ipsa *uctoritas* est *magnum argumentum pro hac sententia*. Probatur *tamen ulterius* 1. S. Paulus ad Rom. 14. v. 23. ait. *Omnis autem, quod non est ex fide, peccatum est*: hoc *juxta communissimam expositionem* significat: *Id, quod non fit cum determinato dictamine intellectus dictantis, licitum est, est peccatum: ergo*. Prob. 2. *Dubitans practice de honestate actionis*, & *tamen agens*, est ita *constitutus*, ut, sive sit *licitum*, sive *non*, sive *DEO placeat*, sive *displaceat*, *tamen velit agere*: sed hic affectus est manifestè *inhonestus*, & *virtutis contemptus* legis *Divina*: ergo.

Confr. Qui commitit se *morali periculo peccandi*, peccat: hoc *facit operans* cum *dubio practico*: ergo. Unde ex *hac obligatione*, non agendi cum *dubio practico*, infertur *altera obligatio*, *inquirendi morali diligentia in obligatio-*
nes,

nes, & leges servandas, quam etiam afferunt Scripturæ, Patres, & sensus communis: quare, si quis non debito modo inquirit, peccat: si autem inquirat, tunc, vel per principia directa, aut reflexa, poterit deponere dubium: vel dubitur casus aliquis perplexitatis, in quo si eligat minus malum, non peccat: si non possit discernere, quid sit minus, nec utrumque possit evitare, non habebit sufficientem libertatem ad peccandum.

ARTICULUS II.

An in dubio semper sit eligendum tutius.

245. **T**utius dicitur illud, quod est remotius à periculo peccandi. *Minus tutum*, quod minus est remotum ab eo periculo, quodque faciens est in periculo majori committendi peccatum, saltem materiae. Sic tutor est sententia S. Bonaventurae, docentis, peccantem statim obligatum esse ad agendam pœnitentiam, quām sententia S. Thomæ, docentis, peccantem non esse ita obligatum. Non autem est idem, opinionem esse tuorem, & esse probabilem: sic pluribus est probabilior sententia S. Thomæ, quām S. Bonaventurae. Ratio est. Opinionem esse magis probabilem, est, eam esse nixam firmioribus rationibus, quibus saepè nititur opinio minus tutam præ tutori. Quæritur jam, an dubius inter duas opinions, quarum una est tutor altera, debet operari juxta tutiorem.

246. Dico 1. Stante dubio strictè pratico, sive eo non deposito, debemus sequi tuorem. Ita communis, & certa. Probatio est etiam clara; quia alias quis operaretur cum dubio pratico, quod non licet ex n. 244. Et, si de hoc dubio intelligunt illud axioma juris (desumptum ex C. Ad audientiam 12. de homicidio, & aliis textibus juris) *In dubio tutor pars est eligenda*: utique ab omnibus admittendum est. Et sanè de hoc dubio istud intelligendum esse, volunt Arriaga, Oviedo, Tannerus, Layman l. 1. tr. 1. c. 5. n. 8. cum pluribus aliis: quanquam videatur, difficiliter posse ostendi, quod Pontifex cit. cap. de dubio pratico loquatur. Qua de re plura ad objectionem primam. Suarez in 1. 2. tr. 3. de bonit. & malitia actuam, b. m. disp. 12. sec. 5. n. 2. ait, potissimum locum habere hoc principium in dubio pratico: & n. 6. ait, juxta materię exigentiam, & negotii qualitatem, pensanda utriusque incommoda, quodque habeat minora, eligendum: tandem n. 9. ait, hoc axioma saepè esse præceptum iustitiae, aut charitatis, interdum tanquam consilium.

247. Dico 2. In dubio speculativo, seu remoto, non debemus semper sequi tuorem. Ita hodie longè communior; est enim hæc opinio omnium, qui docent, nos non obligari semper, ad notabiliter probabilem, quæ sententia est plurimorum recentiorum, & etiam ab antiquis multis defensa, ut eruditè ostendit Rasslerus in norma recti disp. 3. q. 9. a. 4. Prob. conclus. Hæc obligatio universalis, tutora semper sequendi, in omnibus dubiis speculativis, vel remotis, est valde gravis, ut patet consideranti in-

finita dubia, passim in materia morali occurrentia: neque sufficienter probatur, ut patet ex solutione objectionum: ergo non debet hominibus imponi.

248. Confirm. 1. In dubio negativo non debemus sequi tutius: ergo nec in dubio positivo. prob. antec. in eo dubio, ut supponitur, invincibili, datur ignorantia legis; licet enim lex non omnino nesciatur, sed detur quædam notitia inchoata, tamen in sensu morali non datur notitia; huic enim moraliter æquivale non potest tale dubium: atqui ignorantia invincibilis excusat: ergo, probatur etiam conseq. non est minus periculum in dubio negativo, quām sit in positivo, peccandi, seu contra legem agendi: & quamvis in dubio positivo detur aliquantò major notitia legis, tamen neque hæc (salem nisi sit notabiliter probabilius, legem existere) tollit, quo minus moraliter dubitet, nec facit, ut lex sufficienter, aut simpliciter sciatur: &, si ratione periculi agendi contra legem, peccatis, qui aliquo modo positivè dubitat, nec excusat ad peccato, qui advertit ad periculum peccandi, quamvis negativè dubitet; quia illa aliquantò major, non tam simpliciter dicta notitia, nil facit ad rem, nisi ratione advertentia ad periculum peccandi, quod in utroque casu est æquale. Insuper, sicut in casu dubii positivi datur aliquantò major ratio pro existentia legis, ita datur etiam major pro non existentia ejusdem, adeoque non datur simpliciter major notitia legis.

Confirm. 2. Plura juris axiomata negant hanc obligationem, e. g. Reg. 15. de regulis juris in 6. Odia restringi, & favores convenient ampliari. Reg. 30. In obscuris minimum est sequendum. Reg. 65. In pari delicto, vel causa, potior est conditio possidentis. & Reg. 56. ff. de reg. iuris. Semper in dubiis benigniora preferenda sunt: ergo. Quod autem in quibusdam casibus particularibus, in jure expressis, debeamus sequi, quod est tutius, non debet extendi ad alios casus, de quibus iura non loquuntur, ex modò citata regula: *Odia* (sub quibus etiam juxta communissimam intelligentur obligationes graves) convenient restringi.

249. Ob. 1. C. Ad audientiam cit. num. 246. resertur, quod presbyter quidam, volens corriger quendam de sua familia, tentaverit, eum verberare cingulo suo, cui adhærebat cultellus in vagina, qui elapsus hominem in dorso vulneraverit, ita, ut, accedente dein morbo, homo mortuus fuerit. Dubitatum inde fuit, an ex vulnere mors sit secuta, an vero ex accidente morbo, & an presbyter irregularitatem incurrit. Clemens III. ad casum respondit: *Cum in dubiis semitam debeamus eligere tutiorem, vos convenient injungere presbytero memorato, ut in sacris ordinibus non ministret* &c. ergo debemus sequi in dubiis, quod est tutius. Resp. cum Suarez, & Arriaga de act. b. m. disp. 25. sect. 3. num. 18. Pontificem illud dictum non assumere tanquam principium universaliter obligans, sed duntaxat tanquam aliquam congruentiam: qua supposita ponit specialem legem circa dubium patrati homicidii, ut in hoc casu irregularitas incurritur: quod tamen, utpote odiolum, ad alia extendi non debet.

Verbo. Modus tendendi Pontificis decenter, hic erat. Congruentius est, & magis prudens

dens, sequi in dubiis tutiorem semitam: ex qua congruentia, & in odium homicidii, atque ob reverentiam erga SS. Sacrificium, decerno, ut in eo dubio contrahatur irregularitas: per quod non decerno, quod sit obligatio, in omnibus dubiis sequendi tutiorem. Adde, quod loc. cit. advertit Arriaga: sicut rationes, in Conciliis adhibitae, ad faciendo canones fidei, non sunt canones, ita rationes, qua congruerunt mōverunt Pontifices, ad decreta facienda, non sunt decretta. Sic Innocent III. C. Significasti 16. eodem tit. de homicidio clero stimulanti graviter equum, qui postea cursu abreptus, mulierem obviari interfecit, clero id nullatenus pravidente, huic, inquam, jubet iniungi pénitentiam competentem ad cauelam: ex quo non sequitur, omnibus ita equum stimulantibus, imponendam esse pénitentiam, quam nec ipse Innocentius impoluit alteri clero. C. Dilectus filius 13. eodem tit. ubi resertur etiam equus clericu, cursu abreptus, occidisse infantulum.

Eadem responsio servit ad C. Significasti 16. eodem titulo: ac rursus ad C. Petatio tua 24. eodem titulo, in quibus semper est dubium de homicidio patrato: imo cum C. Petatio tua Pontifex dicat: Cum sit consultius, in hujusmodi dubio abstinere, quam temere celebrare: non obscurè indicat, antecedenter ad decretum peculiare, non esse sub pracepto, sed tantum sub consilio, sequi, etiam in dubio de homicidio, tutiorem, & multò magis esse tantum sub consilio in aliis dubiis. Sane, si Pontifices tantum statuissent irregularitatem in homicidas, nec expressissent, quod etiam dubii homicidae eam incurrerent, non ita statim eam incurri juris interpres docerent.

250. Ob. 2. Cap. Illud Dominus 5. de clero excommunicato ait Innocent. III. Se misericordiam facere cum Episcopo Hildeshemensi: adeoque tacite dicit, eum pœnam incurrisse illam, quam canones alios infliguntiis, qui excommunicati Divina celebrant, vel celebrationi seingerunt, properea, quod per Archiepiscopum Magdeburgensem, tanquam Apostolicæ Sedis delegatum, denuntiatus excommunicatus (eo quod, non tantum non obtentâ, sed nec petitâ Sedis Apostolicæ licentiâ, ad Heribopolensem Ecclesiam, relicta Hildeshemensi transiisset) tamen Divina celebrasset, licet diceret Hildeshemensis, Archiepiscopum Magdeburgensem suum judicem ordinarium non esse, adeoque se credidisse, quod non præmissa trina monitione, qua facta non esset, non posset delegata potestate contra se procedere. Secundò, quod idem Hildeshemensis, postquam scivit, se à Pontifice excommunicatum fuisse, tamen Divina coram se celebrari fecerit. Rationem autem huius lata sententia dat iterum Pontifex: Quia tamen in dubiis via est tutior eligenda, et si latâ in eum sententia dubitaret, debuerat tamen potius se abstinere, quam sacramenta Ecclesiastica pertrahere: ergo.

251. Resp. dist. conseq. in aliquibus dubiis debet eligi tutius. conc. conseq. in omnibus neg. conseq. in his enim huius Episcopi dubiis speciales rationes occurruunt, quare tutius debuerat eligere; nam, quod attinet ad primum, ut notant auctores, dubium illud fuit vincibile, in quo omnes dicunt tutius eligendum, vel certe

illud adhibita diligentia deponendum; nam si per famam, ut ipse fatetur cit. capite, excommunicatio innotuerat, & quidem lata, autoritate, & iussu Pontificis; hinc debuisset abstineri a sacris, & veritatem indagare: quod si fecisset, facile ipsi innotueret, quod excommunicatus fuerit ex speciali mandato Pontificis, qui, eo quod factum notorium esset, non voluerit praemitti trian monitionem.

Alterum dubium erat, an, stante notitia sufficiente de excommunicatione, & prohibitione, per epikiam, ob aliquod spirituale bonum, & sub spe venia, posset coram se facere celebrari Divina. At, quando lex, vel prohibito, est certa, & tantum dubium, an detur excusatio, vel exceptio, debet utique lex observari, seu, quod idem est, turius fieri. Et hinc istud secundum videtur Pontifex magis reprehendere, quam prius. Ex quibus tamen neutrum sequitur, universaliter in omnibus dubiis tutius esse eligendum.

252. Ob. 3. Cap. Juvenis 3. de sponsalibus Eugenius Papa declarat, nullum esse matrimonium, quod juvenis quidam contraxit cum consobrina alicuius pueræ, quam puellam idem juvenis prius duxerat, necdum septennem, & dationem his verbis: Igitur in his, que dabitis, quod certius existimamus, tenere debemus: ergo debemus sequi in dubio tutius. Relp. Hoc argumentum etiam adversarios premit; nam etiam ipsi admittunt, in materia iustitiae, in qua est matrimonium, meliorem esse conditionem possidentis. Nec dicant, defuisse bonam fidem in juvene; nam hoc gratis dicitur, & Pontifex de isto nullam mentionem facit. Deinde altera saltem pars contraxit bona fide.

In forma dist. conseq. ergo iudex debet in dubio sequi, quod est tutius. conc. conseq. debet quivis alius in quovis dubio sequi tutius, neg. conseq. In primis, non tutius, sed certius, hoc loquitur ait Pontifex, inter quae est magnum discrimen. Dein loquitur de se ipso, ut iudice, atque ut talis mandat, eos separari; unde ex hoc casu ad summum sequitur, iudicem debere tutius, aut certius sequi in judicando. ; Responderi etiam potest 2. cum Arriaga, in hoc calu saltem datum fuisse impedimentum publice honestatis; nam, cum eo in capite dicatur, puellam illam, nondum septennem, dictam fuisse ejus uxorem, & juvenem forsitan tentasse copulam, Pontifex inferre potuit, malitiam in puella supplevisse ætatem, adeoque fuisse saltem sponsalia, consequenter datum impedimentum publicæ honestatis, quod ante Tridentinum dirimebat matrimonium usque ad quartum gradum, cum consanguineis sponsi, aut sponsæ, & onerabatur etiam ex sponsalibus invalidis, preterquam ex invalidis ob defectum consentis, ut videtur est apud Layman l. 5. tr. 10. p. 4. c. 9. n. 1. quamvis modò hoc impedimentum, ob sponsalia de futuro, à Tridentino sess. 24. c. 3. de reformat. restrictum sit ad primum tantum gradum.

253. Hinc Eugenius declaravit, matrimonium subsequens esse nullum: & inde est, quod cit. cap. dicat, tum propter honestatem Ecclesie; quia ipsa conjux ipsius fuisse dicitur, tum propter predictam dubitationem. Nec dicas, superposito hoc impedimentoo, non fuisse amplius dubium.

dubium matrimonium, sed certò nullum. Resp. enim, dubium tamen fuisse impedimentum affinitatis ex copula, & hoc reseruntur verba tum propter predicam dubitationem. Dein potest fors etiam dici, licet certius, hoc est, longè probabilius, vel etiam aliquo modo certum, fuisse impedimentum publicæ honestatis, fuisse tamen etiam aliquale dubium de isto, pròpter statem nequam septennem pueræ, cuius consensus forte tunc nequam validus fuit. Ex quibus tantum sequitur, quod judex debeat sequi in judicando, quod est certius, seu tutius: non vero universaliiter etiam alii; nisi tamen vox certius significet non tutius, sed absolute certum; quod non raro in jure significat; nam omnes debent facere id, ad quod certò obligantur.

254. Ob. 4. Clementina. Exiit. de verborum significacione. Cum enim inter Fratres Minorum fuissent exortæ controværsia, de variis dubiis circa suam Regulam, Clemens V. in Concilio Venerabilium interrogatus, eaque dubia resolvens, inter alia sic ait: *Nos itaque, qui in sinceras horum conscientias delebamur, attendentes, quod in his, quæ anime salutem respiciunt, ad vitandos graves remorsus conscientie, pars secundum est tenenda: ergo universaliter in dubio tutius est tenendum, ad vitandos remorsus conscientie.* Resp. neg. cons. In his verbis non continetur universale præceptum, sed ad summum consilium, nisi velim dicere, sermonem ibi esse de dubio praktico, quod videntur laborasse multi Fratres Minorum, & hinc habuisse graves remorsus.

Si enim esset præceptum, in omnibus, etiam remois, vel speculativis dubiis, amplecti tunc, cur ipse Clemens id non in eadem Concluione ubique præscribit? Sic ibidem queratur, an tenerentur Fratres, omnia consilia Evangelica, etiam, quæ non continentur in Regula, observare; eoquod in principio Regulæ haberetur: *Regula; & vita Fratrum Minorum hec est, scilicet Domini nostri Iesu Christi sanctum Evangelium observare:* & tunc foret, observare omnia: Papa tamen respondet, non teneri. Item queratur, an verba imperativi modi, in Regula posita, semper haberent vim præcepti: tunc iterum foret, observare omnia tanquam præcepta: attamen Pontifex statim post verba objecta respondet negative. Videri potest ipsa Clementina valde longa, & ex ipsa patebit hæc veritas.

255. Dices. Tutius quidem esset, ista observare tanquam præcepta: at non esset tutius; ea præcipere, eoquod infirmitas humana nimum gravaretur. Resp. Recte dicit: sed hoc ipso admittis, non semper in dubio tutiora esse de præcepto; si enim præcepta non sunt, etiam non sunt amplectenda tanquam præcepta. Adverte tamen, quandoque in dubio tantum unam partem esse tutam, & dici tutiorem, non comparative, sed exclusivè. Sicut quandoque etiam particula magis ita sumitur: de qua re n. 268. de DEO) & tunc utique debemus sequi tutiorem. Rursus debemus sequi tutius, si non possumus déponere dubium; an fortè res sit prohibita, nec per principia directa, nec per reflexa: iterum, quando agimus contra eum, pro eius jure stat possessio: item, quando in certis casibus id jura specialiter præcipiunt: vel in spe-

ciali materia, specialis ratio nos cogit: universaliter autem virtus non est, quod semper in dubiis, etiam remotis, vel speculativis, ad tutius teneamur.

256. Ob. 5. Omnes antiqui concordi vocati docent, quod in dubio tutior pars sit eligenda, adeò, ut Vasquez in i. 2. disp. 65. c. 3. n. 8. dicat, se neminem ex scriptoribus invenisse, qui oppositum dicat, saltem in dubio juris; seu de existentia legis, quando est periculum peccati: atqui, in fe tanti momenti, recedere à communione antiquorum sententia, est nefas: ergo. Confirmatur 1. Est incredibile, quod tota retro antiquitas, per plura sæcula, erraverit in principio morali, adeò latè patente, & contra veritatem asseruerit, obligationem adeò universalem; atque ad omnes homines, & plurimas eorum actiones se extendentem, non sine periculo plurium peccatorum formalium: ergo debet dici, vere dari obligationem sequendi tutius in dubio. Confirm. 2. Etiam plurimi recentiores idem principium adstruunt: & Clerus Gallicanus an. 1700. 4. Septembr. damnavit propositionem, quia asserebatur, quod tantum sit consilii, non vero præcepti, in dubiis sequi partem tutiorum: ergo tam antiquitas, quam hodiernæ tempora, conspirant in illud principium.

257. Hac objectio magnam præfert specimen, & ad eam rite solvendam, exponendum est, qui hæc recentiores, qui antiqui dici solent. In primis aliqui per recentiores intelligunt omnes non Thomistæ, aut Scotistæ, & præsertim intelligunt auctores holmæ Societatis, qui scilicet serius, quam illi scribere ceperunt. Hæc tamen denominatio, saltem inter nos, non est usitata: neque etiam, quando à me recentiores communiter aliquid asserere dicuntur, omnes nostri auctores intelliguntur, quasi omnes communiter id docerent; hoc enim sèpè esset falsum:

Multò minus in hac questione usurpatur hæc vox in dicta significatione; nam eâ suppositâ per antiquos deberent intelligi Thomistæ, & Scotistæ, ex quibus plurimi hoc principium negant, præsertim post Bartholomæum Medinam ex ordine S. Dominici, qui à quibusdam citatur, tanquam auctor sententia benignæ, quamvis jam aliqui ante eum sententiam illam, saltem cum aliqua moderatione, amplexi sint, de quo infra: Quare in ista questione, aut quando agitur, de obligatione sequendi tutiora, aut etiam probabiliora, per antiquos communiter intelliguntur scriptores ante Bartholomæum Medinam qui anno 1577. scripsit: qui autem hunc comitatu, aut secuti sunt, adeoque omnes, qui post annum 1577. usque hunc per sesqui sæculum editi sunt, in ordine ad hanc questionem, recentiores vocantur. Quondam tamen per recentiores intelliguntur recentissimi, vel moderni scriptores, à medio circiter sæculo: quod ex circumstantiis materiæ, vel authorum, colligi poterit.

258. Jam in forma. Resp. 1. neg. magis nam multi nec attingunt hanc questionem: & qui eam attingunt, non omnes dicunt, ex præcepto semper sequendum tutius, ut ostendemus, quando agemus de usu opinionis probabilis. Si Vasquez non invenit, invenire alii antiquos nobiscum sentientes: certè S. Antoninus, scriptor uti-

utique antiquus i. p. tit. 3. c. 10. §. 10. dicit, in dubio leges benignius accipiendas: & eodem §. prius dixerat: *Eligere viam tutiorem consilii est, non precepti.* Certe ex antiquis multi permisere electionem inter duas sententias æqualiter probabiles: multi etiam ex antiquis, magni viri, citandi n. 268. admisere, in dubio voti aliquem non teneri ad tutius: & tamen votum est quasi lex privata, atque rationes adversæ, vel in utroque casu, præcepti, & voti, probant obligacionem, vel in neutro. Ipse Vásquez videtur, admittere usum licitum sententia tantum probabilis, quod, quomodo stet cum isto principio, ita universaliter accepto, viderit ipse: nisi (ut Rasslerus in *norma recti disp. 3. q. 9. a. 19. n. 802.* eum loqui putat, & sat bene probat) loquatur tantum in casu dubii practici. Accedit, ut bene advertit idem Rasslerus, quod multi antiquorum possint exponi de dubio practico; quia, nec ex materia subiecta, nec ex ratione, colligitur, eos intelligi debere de dubio etiam speculativo, seu remoto: & videntur convenientius de dubio practico exponi, tum, quod rationes ab illo adductæ, plus non probent, tum, quod alias aliquando nimis rigidè sensisse viderentur.

259. Resp. 2. neg. mi. Nam illi, qui hac in quæstione vocantur recentiores, sunt in primis numero plures, & (exceptis antiquorum principiis S. Thoma, S. Bonaventura, Scoto, & quibusdam aliis) quoad ingenium, studium, eruditionem, ordinem, ac claritatem doctrinæ, tractationem quætionum in terminis, & claram eorum expositionem, soliditatem rationum &c. omnes saltem simul sumpti, antiquis certè æquales, si non quandoque superiores, quæ fusi prosequitur idem Rasslerus in *norma recti disp. 3. q. 9.* per totum articulum 5. qui dignus est legi.

Resert ibidem hic auctor n. 493. Clerum Gallicanum anno 1700. gravissimâ censurâ notâsse assertionem cuiusdam recentioris, dicentis, omnia esse hodie melius examinata, & ob hanc rem, in omni materia, & præcipue in morali, libentius juniores, quam antiquiores se legere, & sequi. Et sanè propositio hæc est vigesima inter censuratas à Clero Gallico. Et que hæc ejus censura: *Hec propositio temeraria est, scandalosa, perniciosa, erronea, SS. Patribus, & antiquis Doctribus contumeliosa: spretâ in moribus Christianorum componendis necessariâ Scripturarum, ac traditionis autoritate, & interpretatione, moralem Theologiam arbitrariam facit, viamque parat ad humanas traditiones, & doctrinas Christo prohibente stabilendas.* Sed Rasslerus loc. cit. addit, hanc propositionem, si riœ, & intra suos limites, accipiatur, nullam censuram mereri, si scilicet tamquam intelligatur, juniores simul acceptos, melius discussisse quæstiones morales, quam communiter antiqui fecerint: certè, ait, quæstiones, melius scriptas, vel tractatas reliquissæ: dum antiqui non semper ita enucleatæ, & distinctè scripserint.

Ex quibus omnibus hoc saltem habetur, quod cum tot recentioribus, afferentibus valde graves rationes, possit utique ab antiquis recedi, ut infert idem in *norma recti disp. 3. q. 9. a. 19. num. 803.* Sanè videatur innegabile, à pluribus antiquorum sententiis, jam plures, etiam nostros in hac quæstione adversarios, recessisse. Ali-

ud esset, si ageretur de lege aliqua positiva Divina, quæ deberet nobis per traditionem intellecere; tunc enim, si antiqui, per plura scula, aliquid constanter servandum dixissent, quævis rationem non attulissent, deberet utique eis credi; sic enim traditio Divina ad nos debuit pervenire. At hic non agitur de lege positiva Divina, sed de naturali, quam non traditionalis, sed lumine rationis naturalis, aut supernaturalis, debemus rescribere.

260. Ad 1. confir. negatur in primis suppositum, quod tota antiquitas illud principium tenuerit: quod autem maxima pars antiquorum Doctorum id tenuerit, omittitur: negatur autem, esse incredibile, eos in hoc principio errasse. Ut enim recte observat iterum Rasslerus in *norma recti disp. 3. q. 9. a. 19. n. 804.* debet admitti, per longum, plusquam centum annorum tempus, errasse maximam partem Doctorum, scilicet, aut antiquos, qui hoc principium adstruxerunt, aut sic dictos recentiores, qui hoc negrunt. Si ergo adversarii non videatur incredibile, quod per integrum sæculum (quod tamen ab eruditissimo Cardinali Bellarmino *Sæcum Doctorum, & Sandorum appellatur*) per integrum, inquam, sæculum, & amplius, maxima pars Doctorum erraverit, non etiam mirentur, si nobis è contrario non videatur incredibile, quod quoad majorem partem antiquiores errerint.

Et hoc etiam ex eo fit credibilitus, quod quidam antiqui istam fortè rem non ita ex professo examinârint, & hinc faciliter lapsi sint: de quo *norma recti disp. 3. q. 9. a. 5. n. 506.* Addit, quod quidam eorum hoc ipsum principium videantur fundasse in alio priori falso, nempe, quod nulla detur ignorantia invincibilis juris naturalis, vel etiam positivi Divini. Nec dicas, non videri, quomodo DEUS talē errorē potuerit permittere; nam, si juxta adversarios potuit errorē permittere in doctissimo sæculo post Medianam, cur non in prioribus? Dein, si potuit permittere decipi illos, qui opinabantur, non dari ignorantiam invincibilem juris naturalis, cur non & alios, qui ex illo principio inferabant hoc alterum de eligendo tuiore in dubiis? Illos autem decipi permisit; nam quamvis non omnes antiqui id senserint, tamen tam multi id sensere, ut Germon libro de vita spirituali let. 4. coroll. 3. dicat: *Concors est sententia, nullam in his, que legis Divine sunt, cadere ignorantiam invincibilem.* Scilicet potest DEUS permittere conscientiam errorem, præsertim, quæ per se ad melius compellit, quamvis per accidens occasio aliqua peccatorum fallitum esse possit.

261. Ad 2. confir. Dicitus Cleri Gallicani Conventus consistebat in sexdecim Episcopis, & aliquot inferioris ordinis clericis; tot enim subscripti inveniuntur. Jam vero anno 1714. in cœla Constitutionis *Unigenitus* Parisiis convenerunt 40. Episcopi, & in suo Conventu ediderunt Instructionem Pastoralem, eamque unâ cum epistola encyclica ad omnes regni Antistites misserunt: & tamen congregati hi Præsules, numero illis sexdecim longè superiores, in fine literarum sic scribunt: *Nos vos rogamus.... quia bene scimus, quod non possimus hac super re vobis ultimum obligationem imponere: unde verosimiliter nec prie-*

prioris poterant magis obligare. Sed quidquid iu, si Clerus Gallicanus suam censuram tantum vibat contra sententiam, afferentem, in dubiis practicis non sequendum tutius, equidem nos non ferit: si extendit eam etiam ad dubia tan-
tum remota, seu speculativa, nos iterum sapien-
tissimus Conventus ferire non vult, extra Gallia
jura constitutos. Quod attinet ad adversarios mo-
dernos, in primis multi non sat distincte procedunt,
multi in nimium rigorem vergunt: quandoque
etiam acribus convitis potius, quam argumentis
pugnant, ut adeò & de ipsis non sit incredibile,
eos fuisse lapsos: certè eorum auctoritas alii
maximo etiam numero, & insuper meliore ra-
tione fulis, præferri non debet.

ARTICULUS III.

An obligemur ad tutius in d. o
legis.

262. D **I**ximus jam in genere, nos non
semper teneri ad tutius, quan-
do dubitatur speculativè, seu
remote de licentia, vel honestate objecti: ex
quo unique insertur, nos neque universaliter te-
nen ad tutius in dubio legis; quia tamen quæstio
hæc, ad praxim utilissima, digna est, ut enu-
cleatus tractetur, & auctores non convenient,
salem quoad omne genus, vel speciem legum,
hinc ulterius statuendum, an non saltem in du-
bio de certa specie legum, teneatur ad tutius:
qua ratione etiam, præcedenti articulo dicta
magis confirmabuntur. Triplex autem com-
muniter solet assignari lex, nempe Naturalis,
Divina positiva, Humana.

263. Dico 1. Certus de lege, & dubius
de dispensatione, privilegio, cessatione legis,
vel excusatione ab ea observanda: item dubius,
an legem positivam certam jam impleverit, stante
hoc dubio, tenetur ad tutius, hoc est, ad ob-
servationem legis. Ita communissime ferè o-
mnes. Prob. In his casibus lex est in possesso-
ne, & pro ea stat præsumptio: at vero dispen-
satio, excusatio &c. sunt res facti, quæ in du-
bio non præsumuntur, ut habet communis: ergo
debent probari facta, vel posita. Quare, qui
dubit, e. g. an vigesimum quartum annum
compleverit, non potest absque dispensatione
presbyteratum accipere: qui dubitat, an die sab-
bathi noctu jam sonuerit hora duodecima, non
potest carnes comedere.

264. Dico 2. Dubius, an lex existat, de-
bet veritatem inquirere, quantum moraliter con-
venit pro gravitate rei, & ipse moraliter potest,
ac interim actionem minus tutam suspendere:
vel, si nolit inquirere, debet tutius facere, seu
legem etiam dubium observare. Ita omnes. Prob.
Nolens inquirere, an lex existat, vel non, labo-
rat, æquivalenter ignorantia vincibili: sed hæc
juxta omnes, tam Patres, quam Doctores, non
excusat; cum omnes agnoscant peccata ignoran-
tia, quæ maximè dantur, si ignorantia est vin-
cibilis: ergo. Dixi in ma. *æquivalenter*; nam,
quamvis ponatur casus, in quo etiam adhibito
labore, non possit veritas deprehendi, adeoque
te ipsa sit ignorantia invincibilis, tamen, quihoc
R.P. Ant. Magr Theol. Tom. I.

nescit, neque potest rationabiliter supponere,
& omittit inquirere, se habet ut alius, qui em-
mittit, quando potest veritatem deprehendere.

Imò videtur, planè talis etiam non esse inter-
rogaturus, quamvis putaret, se veritatem rescitu-
rum: saltem, in æstimatione morali omnium,
ita se habet, estque culpabilis; quia non fecit,
quantum in ipso fuit, ad quod tamen faciendum,
hoc est, ad moralem diligentiam, in veritate in-
quirienda adhibendam, obligat lex DEI, ut o-
mnes consentiunt; nam omnes dicunt, dari pec-
cata ignorantia, scilicet vincibilis, quæ in tali
non interrogante utique datur: id quod etiam
probat remorsus conscientia, nasci solitus in iis,
qui veritatem inquirere negligunt. Confit. 1.
Illicitum est operari cum dubio practico: atqui
non inquirens veritatem, & agens minus tutum,
operatur cum dubio practico; nam ex dubio
speculativo, de honestate objecti, oritur mox
practicum, de licentia actionis: nec potest istud
ab eo, qui veritatem non indagat, ex ulla prin-
cipiis, directis, aut reflexis, deponi: ergo, vide
etiam n. 244. Confirm. 2. Nisi daretur obligatio,
vel inquirendi, an lex detur, vel sequendi tutius,
corrueret fermè omnis disciplina, & quilibet fa-
ceret, quod liberet: hoc est absurdum: ergo.

265. Dico 3. Post factam sufficientem in-
quisitionem, adhuc dubius de existentia legis hu-
manæ, non tenetur ad eam observandam. Ubi
nota, parem esse rationem, sive dubitetur, an
lex omnino sit lata, sive, an sit universalis, &
aliquem casum per se comprehendat; quia etiam
hoc dubium est dubium de substantia legis; est
enim dubitare, an detur lex præcipiens, vel
prohibens illam materiam, vel actionem. Aliud
est, si lex per se comprehendat illum casum, &
tantum dubitetur, an quis per accidens excuse-
tur; tunc enim, ut jam dictum n. 263. tenetur
ad legem. Conclusionem hanc nostram tenent
S. Antoninus 1. p. tit. 3. c. 10. §. 10. circa medium
ubi ait: *Inter duram, & benignam circa precepta
sententiam, quod benigna est potius ceteris paribus
interpretatio facienda: quod etiam assertit Wilhel-
mus Suarez in 1. 2. tr. 3. disp. 12. sec. 5. & tom. 2.
de relig. l. 4. de voto c. 5. n. 7. & tom. 5. in 3. p.
de censuris disp. 40. sec. 5. à n. 14.* Thomas San-
chez, Henriquez, Sa, Conink, Lessius, Tan-
nerus, Lugo, Pallavicinus, Filluci, Layman,
Arriaga, Baldellus, Oviedo, Terillus, Haunold-
sus, Aloza, Mendo, Cardenas, Gobat,
Abreu, Dicastillo, Giballinus, Gordon, Bardi,
Tamburinus, Ant. Perez, Raynaudus, Schildere,
Rhodes, Escobar, Sarasa, Illung, Stoz, Bu-
senbaum, Malderus, Abelli, Bonacina, Bos-
sius, Joannes à S. Thoma, Delbene, Gibbon,
Sangallenfes, Passerini, Rheding, Engel, Biel,
Vidal, Metzger, Bosco, Sporer, Neusser, Cot-
tonius, Antonius à sancto Spiritu, Leander à SS.
Sacramento, Caramuel, Diana, & ali, quos
citat in suis manuscriptis P. Josephus Vogler,
vir à copiosissima lectione, & vastissima memo-
ria, celebratissimus: & potuisset citare plurimos
alios, imò omnes, qui amplectuntur sententi-
am, quam vocant, benignam.

266. Probatur autem conclusio 1. Obliga-
tio servandi omnes leges, circa quas, omnibus
consideratis, dubitatur, an existant, vel non,
est

est valde gravis, & onerosa: sed talis obligatio non est adstruenda sine rationibus efficacibus, quales tamen non possunt afferri: ergo, major prob. vi illius obligationis teneremur, non tantum ad leges re ipsa existentes, quando de illis dubitaremus, sed etiam ad plures, re ipsa non existentes, easque s̄epe difficillimas, quoties scilicet dubitaremus, an darentur, quod s̄apissime contingit, quod esset valde grave. mi. superior quoad primam partem est passim recepta, etiam ab adversariis in aliis materiis, etiam circa legem Divinam: ergo adhuc magis recipienda est circa legem humanam. Sic ex eo solo, quod non probetur efficaciter obligatio, constendi circumstantias norabiliter aggravantes, P. Thyrſus, alias rigidius sententium magnus fautor, eam negat in quæst. selectis. tom. 3. disp. 41. sec. 1. Quoad alteram vero partem ea mi. probabitur solutione objectionum. Huc spectat etiam probatio n. 248. adducta.

Nec dicas 1. probari sententiam oppositionem saltem auctoritate; nam hæc est ad minimum æqualis, si non major, pro nostra sententia, ut patet, partim ex isto, partim ex precedente articulo. Neque dicas 2. praxim communem esse nobis oppositam; nam ista nullatenus probat oppositionem rigorem. Belgæ etiam, & Galli rigoriste, quamvis verbotenus valde rigidam disciplinam profiteantur, eam ipso opere non semper exequuntur, præsertim aliqui, qui, licet rigorem, & tutiora, ubique inclament, tamen, cum rigidè observandæ essent Pontificie Constitutiones, & juramentum Formularii sincerè præstandum, minimè tutiora sequuntur; foret enim s̄epe longè tutius, beneficia deserere, quam, prout ipsis jurant, jurare.

267. Prob. conclus. 2. Jus naturale, se solo, non obligat absolutè, ad servandas omnes leges humanas dubias, saltem non obligat, si legislatores humani nolint, subditos obligari in dubio invincibili legis: atqui probabilitus nolunt, eos in tali dubio obligari: ergo, prob. min. ex variis textibus juris utriusque (præter jam citatos n. 248.) primò ex Jure Canonico. C. Ex parte tua. finali de transactionib⁹ dicitur: In his vero, super quibus jus non invenitur expressum, procedas equitate servata, semper in humaniorem partem declinando, item Reg. 57. de reg. jur. in 6. Contra eum, qui legem dicere potuit apertius, est interpretatio facienda. Quamvis autem, ut notant auctores, hæc regula principaliter loquatur de contractibus, qui sunt leges privatæ, tamen etiam adhibetur ad leges communes, quando scilicet interpretatio, quæ alias à principe peti debet, ab eo moraliter haberet non potest. Patitur quidem etiam hæc regula, ut aliae, suas exceptiones: at nulla est contraria nostræ sententia, videatur P. Wiestner l. 5. tit. 41. in banc regulam.

Probatur eadem. mi. textibus Juris Civilis. leg. 9. ff. de reg. juris. Semper in obscuris, quod minimum est, sequitur: quam regulam etiam acceptavit Jus Canonicum cit. n. 248. ergo, si dubium est, an major, an minor obligatio, sit imponenda, afferenda est minor: si dubium, an aliqua, an nulla, afferenda est nulla. leg. 192. eod. tit. In redubia, benigniorem interpretationem sequi, non minus justius est, quam tutius. leg. Benignius 18. ff. de legibus. Benignus leges interpretandæ sunt, quo

voluntas earum conservetur. leg. Si fuerit. 10. ff. de rebus dubiis. In ambiguis rebus humaniorem sententiam sequi oportet. leg. Arrianus. 47. ff. de obligationibus, & actionibus. Arrianus ait, ubi de obligando queritur, propensiore esse debere nos, si habeamus occasionem ad negandum: ubi de liberando, ex diuerso, ut facilior sis ad liberationem.

Confirm. Qui invincibiliter ignorat legem, non obligatur ad eam servandam: arqui invincibiliter dubius de lege, moraliter ignorat legem: ergo, ma. probata est à n. 57. mi. prob. Taliter dubius non potest affirmare, legem dari: ergo moraliter eam ignorat; sic enim moraliter dicimus ignorare ea, de quibus non habemus fundatum sufficiens, ut dicamus, ea potius dari, quam non dari. prob. ant. Talis, vel dubit negativè, & non habet rationem sufficientem afferendi, quod lex detur, sicut nec negandi; adeoque non minus ignorat, legem dari, quam dari ejus negationem; ignorat enim utrumque. Vel dubit positivè, dubio strictè tali, & tunc rationes se mutuò elidunt, ac neutræ prevalent: ergo iterum non potest affirmare, legem dari, sicut nec ejus negationem: adeoque nescit, quid censeat, an, dari legem, an, non dari; quod moraliter est idem, ac nescire, quid detur, vel non detur: consequenter, invincibiliter dubius de lege, est in sensu morali invincibiliter ignorans legem, atque adeò non tenetur ad eam servandam.

268. Dico 4. Post factam sufficientem indagationem, dubius etiam de lege Divina positiva, aut etiam naturali, per se non tenetur ad turius. Ita iterum S. Antoninus 1. p. tit. 3. c. 10. f. 10. ubi, cum dixisset, præcepta esse benignius interpretanda, mox addit: Hujus ratio est: quia præcepta DEI, & Ecclesiæ non sunt ad tollendam omnem spissitudinem dulcedinem: ergo loquitur etiam de præceptis Divinis: quod etiam manifestum est ex verbis paulò ante ab eodem Sancto positis circa præcepta, & humana, & Divina. Idem tenet plenarie auctores, qui id sentiunt de dubio legis humanæ, & concedere hoc etiam debent omnes patroni sententia, ut vocant, benignæ.

Probatur hæc conclusio iisdem serè rationibus, quibus probata est conclusio immediatè præcedens: scilicet, etiam hæc obligatio est gravissima, nec sufficienter probatur: ex quo ipso principio plures inferunt, non esse sequendum tutius in quibusdam legibus Divinis, e. g. non esse exponendas in confessione circumstantias aggravantes, ut dictum n. 266. Rursus rationes, quæ suaderent obligationem servandi leges Divinas dubias, suaderent etiam obligationem servandi leges humanas dubias: hanc non persuadent: ergo nec illam. Confirm. In dubio, an votum sit emissum, gravissimi auctores, jam ante Vasquezium, negarunt obligationem illud implendi, ut Dominicus Sotus de Justitia, Angles, Medina, Ludovicus Lopez, Emanuel Rodriguez, Glossa: & post Vasquez longè plures cum Layman l. 1. tr. 1. c. 5. f. 4. n. 31. atqui, ut haber Arriaga tom. 3. de act. hum. disp. 25. sec. 2. n. 5. votum est quasi lex particularis, quæ nos immediate obligat DEO: ergo, si votum dubium non obligat, neque obligant alia leges dubia Divinae.

ARTICULUS IV.

Solvuntur Objectiones.

269. **O**b. 1. contra 3. conclus. Deuter. 17. v. 8. DEUS ita præcipit: Si difficile, & ambiguum, apud te judicium esse perspexeris, inter sanguinem, & sanguinem, causam, & causam, lepram, & lepram: & judicium intra portas tuas videbis verba variari, & ascende ad locum, quem elegerit Dominus DEUS tuus: veniesque ad sacerdotes Levitici generis, & ad judicem, qui fuerit illo tempore, querisque ab eis, qui indicabunt tibi judicii veritatem. Et facies, quodcumque dixerint, qui presenti loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem ejus: sequerisque sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, neque ad sinistram: ergo, vel debemus semper attingere verum, vel sequi tutus.

Hanc videtur consequentiam inferre Caramgo, qui hoc textu triumphat in sua regula bonefatis p. 1. l. 1. controv. 9. a. 3. ubi statim sub initium n. 57. ait. Hoc unum testimonium Divinum, si satis ponderetur, & attendatur, probabilitatem radicibus convellit, totamque fabricam recentiorum ab ipsis fundamentis quatit, ac diruit. Quando autem sibi ipsi objicit §. 3. num. 74. hoc textu etiam probari, quod opus foret, ut pro quovis dubio recurratur ad Summum Pontificem, sicut scilicet Judæi propter illa dubia debebant recurrere ad supremum judicem, respondet §. 4. à num. 87. vel eos, qui veritatem sincerè indagant, ordinariè eam reperturos esse (quod est falsum; cùm gravissimi viri, & sinceri veritatis amatores, sint sibi valde sàepe oppositi) vel eos tutius facere posse (quod in tot occasionibus semper facere est difficillimum.)

270. Resp. in forma neg. conseq. Judæi in illis dubiis, qualiacunque ibi intelligantur, (nam de hoc questio forte esse posset) debebant recurrere ad summum Sacerdotem, vel Judicem; quia supponebantur potuisse recurrere, præteritum in regione non adeò magna: consequenter habebant dubia vincibilia. At nos sàepe versamur in dubiis invincibilibus, neque possumus habere recursum ad Pontificem, tum; quia Iustissime tempus non patitur, tum; quia Pontifex dubia, pro quibus utrinque graves stant Doctores non ita facilè decidit, tum; quia non quilibet potest eum accedere, ut per se patet; alias enim cur tot libri implentur opinionibus, aut sententiis practicis, probabilitatis metas non excedentibus, & non statim consultur oraculum Vicarii Christi? Quod si tamen Pontifex aliquid decidat (uti Alexander VII. & VIII. atque etiam Innocentius XI. multa deciderunt) illis utique parendum est. Tandem non præcipitur ibi Judæis, ut, quando non possunt accedere summum Sacerdotem, sequantur in omni dubio tutius; unde hic textus non est ad rem.

271. Ob. 2. S. Thomas quodlibeto 8. q. 6. a. 13. sic ait: Illud autem, quod agitur contra legem, semper est malum, nec excusat per hoc, quod est secundum conscientiam: ergo debemus semper sequi tutius. Resp. Quid ergo faciendum, si in

utroque alicui appareat aliquid mali, & in uno quidem videatur ratio minor mali, re ipsa tamen sit major, uti absolute contingere potest? an in hoc casu talis, faciens, quantum potest, tutius, tamen peccabit? Quare satendum est, hunc textum, si in rigore, quem prima fronte adversarii videtur præferre, sumatur, probare nimium; nam sic vera esset propositio: Non licet sequi opinionem, vel inter probables probabilißimam: si scilicet, ut potest fieri, opinio illa esset re ipsa falsa, & minus tuta: hæc autem propositio est tertia inter damnatas ab Alexandro VIII.

Rursus fequeretur, vel nullam dari ignorantiam, juris ullius invincibilem, vel cum illa operantem, non excusat à peccato. Primum est clarè falsum; cum evidens sit, multas leges positivas ignorari, etiam à doctis, & aliqua quoque præcepta juris naturalis, non quidem quoad prima principia, sed tamen quoad conclusiones remotiores; cum autores gravissimi, ac piissimi, quoad has sint sibi oppositi. Secundum non potest dici; nam iterum est propositio 2. ab Alessandro VIII. damnata: Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsa non excusat à peccato formaliter. Unde huic textu etiam adversarii aliquam expositionem benignam adhibere debent.

272. Quidam ergo respondent, S. Doctorem loqui tantum de actionibus factis contra legem naturalem, quod videtur posse sumi ex quaestione ibi tractata, scilicet, an liceat habere simul duas præbendas; hoc enim spectat ad jus naturale. Quare hic textus potius objici deberet contra quartam conclusionem; at, quia in eo expressa juris naturalis mentio non fit, sed S. Doctor legem ut sic tantum innuit, etiam contra tertiam conclusionem objicitur. Dicunt ulti-rius isti autores, S. Thomam cum multis aliis antiquis negasse, quod detur aliqua ignorantia invincibilis juris naturalis: consequenter sensisse, quod faciens, quantum est in se, semper à DEO juvetur, ad veritatem circa illa objecta attingendam: quibus positis utique verus est textus ex eo objectus.

Mihi autem videntur de S. Doctore horiscentius illi sentire, qui dicunt, ipsum dicet: Etiam sententiam nunquam docuisse: & mallem unum, alterumve vocabulum, minus propriè exponere, quam tamè doctrinam Angelico adscribere, præsertim, cum in Summa, qua est ejus, quasi ultimum, & præstantissimum opus, aliter docuerit (ut alii etiam agnoscent, & ideo dicunt, Angelicum priorem opinionem retrahisse.) nam S.D. 1. 2. q. 94. a. 4. in corp. docet, quod, quamvis jus naturale sit commune apud omnes, quoad prima principia, & quoad hæc sit notum, non tamen sit ita notum, quoad conclusiones; has enim, ait, posse à quibusdam ignorari propter hoc, quod aliqui habent depravatam rationem ex passione, seu ex mala consuetudine, seu ex mala habitudine naturæ: quibus ultimis verbis non indicatur culpa, sed hebetudo naturalis intellectus, qua non est in potestate hominis, adeò que nec culpabilis.

Rursus ead. q. a. 6. in corp. ait: Potest lex naturalis deleri de cordibus hominum, vel propter malas persuasiones (eo modo, quo etiam in speculativis errores contingunt circa conclusiones necessarias.)

rius) vel etiam propter pravas consuetudines &c. ubi iterum per malas persuasions non intelliguntur culpabiles, sed tantum falsæ, scilicet tales, per quales malas etiam in speculativis errores contingunt. Iterum 1. 2. q. 100. a. 1. in corp. cùm dixisset, aliqua statim per se quemlibet hominem ratione naturali judicare esse facienda, approbanda, vel reprobanda, post pauca ait: *Quedam vero sunt, quæ subtiliori consideratione rationis à sapientibus judicantur esse observanda,* & ista sic sunt de lege naturæ, ut tamen indigeant disciplinâ, quæ minores à sapientioribus instruantur. *Quis autem non videt, posse absque culpa minorum, seu rudiorum, contingere disciplina, seu instructionis defectum?* Rursum quæstione 3. de malo a. 8. in corp. ait: *Per ignorantiam auferunt voluntatis actus,* & sic tollunt voluntarium, quantum ad id, quod est ignoratum. Unde, si in eodem actu aliquid sit ignoratum, & aliquid scitum, potest esse voluntarium, quantum ad id, quod est scitum: semper tamen est involuntarium, quantum ad id, quod est ignoratum: sive ignoretur deformitas actus, puta, cùm aliquis nescit, fornicationem esse peccatum, voluntarie quidem facit fornicationem, sed non voluntarie facit peccatum &c. ergo omnino non peccat; quia non potest dari peccatum non voluntarium: & tamen fornicatio est contra jus naturæ.

273. In forma igitur neg. conseq. S. Doctor enim ibi non agit de conscientia invincibiliter errante, sed de errante vincibiliter, vel practice adhuc dubia: quo casu utique etiam nos dicimus, quod debeat stante eo dubio fieri tuus. Et sic de ignorantia vincibili S. Thomam explicat S. Antoninus 1. p. tit. 3. c. 10. §. 10. ubi ait: *Hec enim verba Beati Thomæ non possunt intelligi, nisi de his, ubi manifestè patet ex Scriptura, vel Ecclesiæ determinatione, quod sit contra legem:* & non de illis intelligit, ubi non appetet; alias sibi contradiceret in eodem libro, quod non effet credendum: ubi illud manifestè indicat ignorantiam vincibilem; nam ignorantia rerum, quæ in Scripturis manifestè prohibita sunt, vel etiam ab Ecclesia ut prohibita declarata, ordinariè saltem vincibilis est; quia docti ordinariè per se res illas prohibitas sciunt, rudes à doctis diligenter quaerendo rescribere possunt.

Dices. Hac ratione S. Doctor non solvisset quæstionem, eo loco propositam; nam ea non erat, an quis practice dubius possit duas præbendas admittere, sed, an absolute id fieri possit. Resp. legenti articulum illum patere, quod S. Doctor quæstionem ibi directè non resolvat, sed agat per principia reflexa: immo, quod non decidat an admittens duas præbendas agat contra legem, vel non; hanc enim quæstionem dein resolvit quodlib. 9. q. 7. a. 15. dicens, posse concurrere circumstantias, in quibus licet due præbenda acceptentur. Quando autem S. Thomas videtur insinuare, factam aliquam diligentiam, non hoc ipso ait, factam esse sufficientem: quare neque ex hoc capite nostra hæc responsio rejici debet.

274. Dices 1. Idem Angelicus quodlib. 9. q. 7. a. 15. eandem quæstionem de duplice præbenda tractans, ait: *Omnis quæstio, in qua de mortali peccato queritur, nisi expressè veritas habeatur, periculose determinatur; quia error, quo non cre-*

ditur, esse peccatum mortale, quod est peccatum mortale, conscientiam non excusat à toto, licet fortè à tanto: & addit: Principiæ autem periculorum est, ubi veritas ambigua est, quod in hac quæstione accidit: Ratio ejus est; quia inventiuntur in ea Theologi Theologis, & Juristi Juristi contraria sentire: ergo non licet in dubio agere, nisi tuus. Resp. In primis S. Doctor videtur hic potius loqui, de decisione quæstionis speculativa, seu in scholis à magistris, vel lectoribus facienda. Si etiam de resolutionibus practicis loquitur, exponentis est de errore vincibili, qui, nisi sit omnino affectatus, videtur minus peccatum, quam, si scienter aliquid fiat, adeoque excusare à tanto, quamvis non à toto.

Quod enim error invincibilis excusat à toto, clare tradit S. Doctor quodlibet 8. q. 6. a. 15. sic scribens: *Error autem conscientie quandoque babet vim absolvendi, sive excusandi, quando sollicitat procedit ex ignorantia ejus, quod quis scire non potest, vel scire non tenetur.* Et in tali casu, quavis factum de se sit mortale, tamen intendere peccare venialiter, peccat venialiter. Quandoque vero error conscientie non habet vim absolvendi, vel excusandi, quando scilicet ipse error peccatum est, ut, cùm procedit ex ignorantia ejus, quod quis sine tenetur, & potest.

275. Dices 2. Angelicus quodlib. 3. q. 4. a. 10. ait: *Nullus excusatur, si sequatur erroneam opinionem alicujus magistri.* Resp. S. Doctor per opinionem erroneam non intelligi tamquam falsam, sed eam, quæ est contra manifestum Scripture testimonium, vel Ecclesiæ auctoritatem opposita: & quidem loquitur de casibus regulariter contingentibus, in quibus talis error, vel ignorantia est vincibilis, sicut utique fuit vincibilis in iis, qui Arium, aut Nestorium fuisse secuti, quos in exemplum S. Doctor adducit; cùm apertissime reclamaret Ecclesia. Si autem error iste omnino invincibilis esset, ut potest contingere e.g. in rusticis, bona fide creditibus' parocho, male docenti, etiam tales excusarentur à peccato infidelitatis. videatur norma recti disp. 1. q. 5. a. 10. num. 244.

276. Dices 3. S. Doctor 1. 2. q. 96. a. 6. ad 2. ait: *Si enim dubium sit, debet, vel secundum verba legis agere, vel superiorem consulere.* Idem docet 2. 2. q. 120. a. 1. ad 3. ergo non potest quis in dubio ad minus tutum se resolvare. Confirm. Idem in 4. dist. 21. q. 2. a. 3. ad 3. docet, debere exponi in confessione peccata, de quibus dubitatur, an sint mortalia, an venialia: & addit rationem: *Quia, qui aliiquid committit, vel omittit, in quo dubitat esse mortale peccatum, peccat mortaliter, discriminari se committens:* Idem in 4. dist. 38. q. 1. a. 3. quæstioncula 1. ad 6. ait: *Si autem dubitet, quomodo se in votando habuerit, debet tatiorem viam eligere, ne se discrimini committat:* ergo.

Resp. disting. conseq. non potest quis se resolvare ad minus tutum in dubio de excusatione à lege, vel in dubio de cessatione legis, conc. conseq. in dubio de existentiâ legis, neg. conseq. S. Doctor primo loco querit, an quis possit aliquando ponere actum, quæm lex prohibet: in secundo agit de epikia: in utroque casu supponitur lex existens. Ad confirm. neg. conseq. S. Thomas agens de peccatis dubiis suppo-

supponit, quod dubius speculativè de peccatis non possit deponere dubium practicum; quia nullum habetur sufficiens fundamentum: & hinc paritatem instituit cum eo, qui practicè de aliis dubitat.

Quod attinet ad votum, ibi S. Doctor principaliter agit, an votum semper obliget: & sic incidenter addit, quod etiam votum dubium obliget, quod tamen potest intelligi de dubio pratico, quando quis scilicet non prudenter se relolvit: vel, quando est multò probabilius, aut quasi moraliter certum, quod voverit, & tantum dubium leve, aut non magnum in oppositum. Sed & dubium est, an S. Thomas, in hac responsione, circa dubium voti, fuerit omnino confirmatus; nam eandem questionem in *Summa iurium bis tractans*, scilicet 2. 2. q. 88. a. 3. & 2. 2. q. 189. a. 3. repetit duas alias responsiones, in 4. sententiarum loco objecto datas: at de dubio voti non amplius meminit.

277. Ob. 3. Scotus in prologo ad libros sententiarum q. 2. sub finem docet, et si multa sint dubia, non tamen esse dubiam viam salutis; quia potest sibi homo à dubiis tanquam à pericolosis cavere. Iterum in 3. dist. 25. q. 1. in responsione ad s. Præterea videtur, quod majores ad 1., sed sub finem, estque re ipsa responsio ad 2. hinc post pauca additur: *Et per hoc patet ad 2.* ait Scotus. Si unus peritus in scientia dicat, quod non licet sic mercari, & alius dicat, quod licet: *tutius* si non procedere sic, nec sic: *sed expectare*, quoque veritas pateat aliunde. Rursum in 4. dist. 11. q. 6. idem Scotus ait: *Cum... dubium sit, an amyrum sit huius Eucharistie materia*, & pars negativa multum sit probabilior, non sine peccato aliquis se exponit tali dubio: ergo juxta Subtilem Doctorem sequendum est tutius.

Resp. neg. conseq. Ad primum textum, dico, loqui ibi Scotum de dubio pratico; nam addit, etiamsi actus per se non esset peccatum, tamen non carentem, sed se periculo exponentem, peccaturum: unde tantum debet evitari omne periculum formalis peccati, non verò tantum materialis. Ad 2. textum. In primis tantum dicit Scotus, esse tutius, non autem obligatorium: dein loquitur, ut vult, Mastrius, de sententia nondum fatis examinata, ita, ut possit ferri iudicium probabile de illa; quia non statim auctoritas unius, quamvis periti, facit sententiam probabilem, si alius stet in oppositum, (qualis est casus à Scoto allatus) præsertim cum ratione graviore.

Potest etiam dici, Scotum non tam loqui de operando, quam de docendo; nam addit: *Si enim ita esset, quod unus Doctor diceret, aliquem peccare mortaliter, nisi sic faceret, & alius, quod peccaret, si sic ficeret, tunc simplex foret perplexus*: ideo bene videndum est in moralibus, antequam aliquid afferatur. Vult scilicet, non statim ex stipede, ut ajunt, solvi, questiones morales gravissimas, quod utique neutiquam prudenter heret. Ad 3. textum. Agit ibi Scotus de eo, an amyrum, vel, ut ipse habet, amyrum, possit adhiberi ad consecrandam Eucharistiam: cum autem hic agatur de valore Sacramenti, utique tutior est adhibenda: nec Scotus tantum in genere dicit, quod se exponat dubio: sed ait, *tali dubio*: unde ab hoc casu non est argumentum universale ad omnes alios. Adde, Scotum dicere, par-

tem negativam multum (ita enim habet exemplar Gothicum, quo usus sum, non multis, ut alii legunt) hoc est, notabiliter probabiliorem; adeoque non est amplius moraliter dubium, ut inferius pleribus digenius. videri potest Mastrius in 2. sententiarum disp. 5. q. 2. a. 5. n. 100. ubi plures textus Scotti explicantur.

278. Ob. 4. Si lex humana dubia non obligat, non suisset opus, ut Fratres Minores in dubio de obligatione sua Regulæ, an scilicet *verba imperativi modi* strictè sub precepto obligarent, recurrerent ad Summum Pontificem: ergo. Resp. Ut in quovis Sacro Ordine, ita etiam in illo, fuere alii, aut multi simplices, qui habebant dubium practicum, quod ob varias, & oppositas Doctorum sententias, non facilè poterant deponere: cùmque insuper res esset maximi momenti, utpote concernens generalem disciplinam Ordinis, rectè petita est decisio authenticæ.

279. Ob. 5. Si lex humana dubia non obligaret, tunc ideo; quia non esset sufficienter promulgata: sed hoc est falsum: ergo, prob. mi. si non esset promulgata, tunc non esset lex: sed hoc est falsum: ergo. ma. patet; quia promulgatio est de essentia legis. prob. mi. ex absurdis; nam sequeretur, quod, quando lex alicui certò innoteat, tunc primum incipiat esse lex: & si denud quis ejus obliviscatur, iterum definat esse lex &c. Similia Camargo non sine lamentis ingeminat. Resp. dist. ma. lex dubia non obligat; quia non est sufficienter promulgata, promulgatione strictè dicta, neg. ma. promulgatione latè dicta, vel sumpta pro intimatione, insinuatione, aut notificatione. conc. ma. & dist. sic mi. neg. conseq. ad prob. ma. dist. illatum. promulgatio, strictè dicta, est de essentia legis. conc. illat. latè dicta, neg. illat. ad prob. mi. neg. sequelas.

Promulgatio strictè dicta, quæ solet ordinari esse solennis, fit per certum signum publicum, e. g. decreta Pontificis affiguntur Romæ ad valvas Basilicæ S. Petri, vel in Acie Campi Flore: vel mandata regia, aut leges novæ promulgantur publicè in metropoli, aut civitatibus aliis, per præconem, vel affixionem ad portas urbium: & hæc promulgatio iuxta communem est de essentia legis. Attamen hac posita, sèpè contingit, ut multi adhuc legem eam invincibiliter ignorent, & sic non detur promulgatio latè dicta, seu notificatione, sine qua non potest lex obligare insecum. Nec est, cur hic modus loquendi reprobetur; sic enim etiam loquitur Suarez in 1. 2. tr. 3. de bonitate & malitia actuum humarorum, disp. 18. ec. 6. n. 8.

280. Dices 1. Ergo neque lex obligat, quando practicè dubito; nec est enim major vis obligandi in dubio pratico, quam speculativo. Resp. neg. illatum. In casu dubii practici non tam obligat aliquem lex dubia, seu directa, quam alia certa reflexa, quæ prohibet agere cum dubio pratico, quamque dati probatum est n. 244. & quæ tam diu obligat, donec dubium practicum deponatur. At non datur lex certa, quæ obliget ad non agendum, cum dubio tantum remoto, vel speculativo. Alii dicunt, legem dubiam directam obligare conditionat, scilicet, ni-

Si dubium practicum deponatur: quæ responsio quoad rem convenit cum nostra.

281. Dices 2. Si manet dubium speculatum, necessariò etiam manet dubium practicum: ergo non licet agere. prob. antec. dubitans speculativè, dubitat, an non sit prohibita actio: sed hoc est dubitare practicè: ergo. Resp. Sic neque licet agere, quando etiam multò est probabilius, actionem esse licitam; quia major quoque probabilitas non excludit dubium. In forma neg. antec. ad prob. dist. ma. dubitans speculativè, dubitat, an actio in genere, vel specie, sit prohibita, conc. ma. an in individuo, sive in his circumstantiis, legis tantum dubia, vel dictaminis reflexi, sit prohibita, neg. ma. & sic dist. min. neg. conseq. hoc enim non est dubitare, strictè, seu proximè practicè, sed ad summum remotè practicè, de quo n. 243.

Sic possessor bona fide potest utique dubitare, an res sit sua, vel, an non retentio ejus in genere, vel specie, abstrahendo à circumstantiis possessionis, sit iniqua, & res debeat alteri dari: at non dubitat, an, in circumstantiis, possessionis prævia cum bona fide, possit eam retinere: nec est ulla oppositio inter hos actus: *Dubito, an absolutè, abstrahendo à circumstantiis, hec res liceat. Non dubito, sed judico, eam in his circumstantiis mibi liceat.*

282. Dices 3. Certus de existentia legis particularis, & dubius, an casus sit exceptus, tenetur obediens legi, ut diximus n. 262, ergo etiam certus de lege universalis, qua DEUS jubet servari omnes leges humanas, & dubius, an hæc, vel illa lex existat, tenetur servare legem. Resp. neg. conseq. & paritatem. In primo casu certa est lex, & tantum dubium, an non per accidens, ob aliquam difficultatem, vel causam extrinsecam, aliquis excusat: in secundo casu est quidem certa lex universalis, jubens servari omnes leges humanas certas: sed non est certa lex universalis, obligans ad observandas etiam leges humanas dubias: imò vel maximè dubitatur, an DEUS talem legem universalem posuerit. In priori casu præsumptio est pro lege tamdiu, donec elidatur fortiori motivo, quo subditus prudenter judicare possit, se, hæc, & nunc, per accidens excusat: alias enim, si sufficeret dubium, sequeretur nimia transgressio legum. In secundo casu, non adest talis præsumptio pro lege: certè non probatur adeste.

Dices 4. Si in aliqua cathedrali Ecclesia excluduntur à canoniciis non nobiles, tunc, dubius de sua nobilitate, non potest canonicatum in ea acceptare: & tamen dubium est, an lex illa ipsum comprehendat: ergo tenetur quis legem dubiam servare. Resp. neg. 2. p. antec. & conf. In hoc casu nobilitas quidem est dubia, sed lex est certa, excludens omnes, non certò nobiles, adeoque talem certò comprehendens. Hinc est, quod candidati talium canoniciatum debeat nobilitatem suam clarè probare, quandóque etiam de ea jurare. At nullo modo potest probari, quod detur lex prohibens omnes actiones contra leges humanas dubias.

283. Ob. 6. Qui agit contra legem dubiam, exponit se periculo peccandi, & DEUM offendendi, atque perdendi salutem animæ: sed hoc ipsum est peccatum: ergo. Resp. dist. ma.

exponit se alicui periculo peccandi materialiter, om. ma. periculo peccandi formaliter, neg. ma. & dist. sic mi. neg. conseq. Aliud est periculum agendi injustè, ut ait Aristoteles, sive formaliter malum: aliud est periculum agendi duntaxat injustum, seu materialiter malum. Jam non debemus omne periculum, etiam cuiusvis peccati materialis, vitare; alias, cum hoc etiam non semper vitetur, in sententiis, probabilioribus quidem, sed minus tutis (nam etiam falsa sunt quandoque probabiliora veris) neque possemus sequi sententias probabiliores, sed semper deberemus amplecti, omnino tutas, aut certas, quod est nimis rigidum.

284. Ob. 7. Qui inter homines serio, & sincerè est amicus alteri, debet omittere actionem, de qua dubitat, an non violet amicitiam: ergo multò magis, qui serio est amicus DEI, debet similem actionem omittere. Confirm. Servus, aut subditus dubitans, an actione sua transgrediat mandatum domini, vel superioris, debet eam omittere: ergo etiam servus, & subditus DEI: atqui violans etiam legem dubiam quamcumque, sive humanam, sive Divinam, dubitat, an non violet amicitiam DEI: ergo. Resp. dist. antec. amicus debet omittere actionem, si dubiter practicè, an violet amicitiam, conc. antec. secus. neg. antec. & conseq. DEUS non est tam severus, ut ad ista obligent dominii inter homines aliqui tam rigidi sunt, alii non sunt.

285. Dices 1. Ergo licet etiam explodere sclopum versus id, de quo dubito, an sit homo, vel fera. Resp. neg. illat. Diximus jam n. 231, dari in quibusdam particularibus casibus dubius obligationem sequendi tutus, qualis utique est iste, quando potest actio, juncta periculo gravis damni alterius, facile omitti: certa licentia faciendi actiones sic dubias cederet in perniciem universi. Unde non est dubia, sed certa lex, non jaculandi cum periculo occisionis: sed tantum est dubium aliud, scilicet, an sit homo, an non. Imò in hoc casu, eti multò probabilius sit, esse feram, quam hominem, si tamen adhuc suspicio probabilis sit, esse hominem, non possum sclopum explodere: quare, si esset paritas, neque licet sequi sententiam notabiliter probabilorem, quod nec adversarii dicunt. Hinc nulla est paritas inter istud dubium, & dubium de existentia legis.

286. Dices 2. Plus est, offendere DEUM, quam occidere hominem: ergo, si non licet agere in dubio de occidente hominis, neque licet in dubio de offensa DEI. Resp. Sic neque licet sequi sententiam minus tutam, multò etiam probabiliorum: sicut non licet sclopum explodere, quamvis multò probabilius sit, esse feram, modò prudens adhuc dubium, vel suspicio sit, esse hominem. In forma. neg. antec. quia ipsa occiso hominis est offensa DEI, & major, quam e. g. comedere carnes, si id prohibitum sit, & de ea prohibitione dubitetur. Si replices, plus esse, offendere DEUM, quam occidere hominem,

nem, casu quo hoc non sit prohibitum, seu non sit offensa DEI. Resp. Si non esset prohibitum occidere hominem, posset non tantum in dubio, sed absoluere id fieri sine peccato: sicut quando Abraham voluit occidere innocentem Iacob, non peccavit. Dein, si adversarii occisionem hominis tantum materialiter accipiunt, debent etiam ita accipere alias actiones, e. g. confectionem carnis,ceptionem rei alienae: & tunc ista non erunt universaliter majora.

Responderi potest 2. dist. conseq. non habebit agere in dubio de offensa formalis, sive quando quis dubitat, an hic, & nunc DEUM formaliter offendat, quod esset dubium practicum. conc. conseq. in dubio tantum de offensa materiali, seu quando tantum dubitat, an DEUM offendat materialiter. neg. conseq. Non licet explodere scelopum in dubio de occidente formalis; nam haec ipsa est offensa, & formalis quidem; quia ipsa operatio, in hoc dubio facta, est certe prohibita, ut dictum n. 285. at licet agere in dubio de offensa tantum materiali; quia non debemus vitare omne ejus periculum, ut hucusque probatum. Neque ita operans contemnit legem; cum omnino paratus sit ei obedire, quodcumque ipsi fuerit sufficienter proposta.

287. Ob. 8. contra 4. conclus. L. Titia 39. ff. de auro & argento &c. legatis §. Seia refertur, quod Seia voverit statuam a facienda: vel, si ipsa non posset, obligaverit heredes ad ponendam statuam librarum centum in certo templo. Cum autem in eo templo non essent, nisi signa aurea, aut argentea, qualiter fuit, an statua deberet fieri ex auro, vel ex argento, vel ex aere. & respondit, debere fieri statuam ex argento: ergo in dubio circa legata pia, vel vota debemus sequi tutius: atqui ista dubia revocantur ad ius Divinum, vel naturale: ergo. Resp. non ab omnibus eodem modo legi eam legem. Molina tom. 1. de just. tr. 2. disp. 198. loco vocis eras legit aurea: eodem modo legit Suarez tom. 2. de religione. tr. 6. de voto. l. 4. c. 7. n. 11. itemque Layman lib. 4. tr. 4. c. 3. n. 4. citans etiam Tiraquellum.

Hac lectio si vera est, tunc in hoc dubio voti non obligati fuerunt heredes ad tutius, sed ad minus tutum, scilicet non ad auream, sed tantum ad argenteam statuam, ad quam ad minimum tenebantur, ratione confuetudinis, non ponendi alia signa in eo templo, quam aurea, vel argentea. Sicut etiam, si nunc temporis legatur calix in aliquam Ecclesiam; cum ordinarii sint saltem argentei, ex consuetudine videtur faciendum, non stanneus, sed argenteus: hinc supposito, quod legendum sit aurea. conc. ant. neg. cons. Quod si autem contendas, alteram lectionem esse servandam, tamen non probabis, id certum esse, & ex dubio textu tuam sententiam non satis firmabis. Addit Suarez, supposita etiam altera lectione, interpretationem factam esse, non contra voventem, vel legantem, sed ejus heredem; eum plus profuerit voventi mortuo statua argentea, quam tantum aurea: unde dici potest, in tali peculiari dubio faciendum, quod est melius leganti; cum enim conveniens fuerit, ut heres gratus legata pia solvat modo magis utili, jura potue-

runt id statuere: quod non est extendendum ad causas disparatas, vel universaliter ad omnes.

288. Ob. 9. Cap. Dominus 2. de secundis nuptiis, & Cap. Inquisitione tue 44. de sentent. excommunicat. dicitur, quod conjux post contractum, etiam bona fide, matrimonium, obortu dabo de ejus valore, tantum possit reddere, non vero petere debitum: sed hujus rei non est alia ratio, quam, quia dubium est, an non copula sit fornicaria. Pariter ibidem statuitur, quod debeat reddere debitum; quia est dubium, an non negotio esset injusta, & injustitia per se est maior peccatum, quam tantum incontinentia: ergo in dubio legis Divina, aut naturalis, non licet sequi, nisi tutius. Respondeat 1. Arriaga disp. 25. sec. 4. n. 31. si tali dubitanti sit prohibita petitio debiti, eam non esse prohibitam ex jure naturali, sed ex specialibus Pontificum Decretis, sicut statuta est irregularitas in casu dubii homicidii. Sed ratio in capite Inquisitione addita, ne contra iudicium conscientie committat offensam, non videretur satis bene huic responso convenire: quare

Resp. 2. primam partem antec. esse valde incertam, atque adeo ex eo nihil firmi posse inferri; nam C. Dominus de secundis nuptiis loquitur clare de iis, qui contrixerunt cum dubio, an uxores priores sint mortuae, quo in casu non suffragatur possessio secundi matrimonii, sed potius obstat possessio prioris: sequitur habet hic casus, ut, si die sabbathi de nocte evigilans hesciam, quota sit hora; tunc enim non possum comedere carnes; cum dies sabbathi sit in possessione. Item C. Inquisitione potest explicari cum Layman l. 1. tr. 1. c. 5. §. 3. n. 23. § 24. de eo, quoniam adhibuit debitam diligentiam, adeo que habet dubium vincibile: vel cum eodem Layman loc. cit. de eo, qui mala fide, seu cum dubio contraxit, ut adeo ferme idem sit casus, qui in C. Dominus paulo ante citato.

289. Quare, licet multi graves autores, praesertim antiqui, defendant, in tali casu, si post adhibitam diligentiam adhuc remaneat dubium, non posse conjugem petere debitum: tamen etiam multi, & graves autores, docent oppositum, quos vide apud La Croix l. 6. p. 3. n. 302 quibus ipse consentit; & possent addi adhuc plures ut Oviedo, Lugo, Tamburinus, Sporer, Metzger, & alii: immo Layman loco citato num. præc. hanc vocat communio rem. Et sane usus matrimonii est in materia iustitiae, in qua possessor bona fidei non debet ob dubium superveniens spoliari suo jure. Et quid si uterque conjux dubitaret, nec dubium vinci posset, deberentne semper abstinere cum periculo incontinentiae perpetuae, cum extinctione familiæ, aliisque gravissimis malis? Sanè juxta oppositam sententiam videtur sequi, quod alter conjux ante consummationem matrimonii ingredi debeat monasterium ad vitandum periculum incontinentiae materialis: quod esset valde durum.

290. Dices 1. Ergo dubius de valore matrimonii poterit petere debitum, etiam ante adhibitam diligentiam, saltem eo tempore, quo illam adhibet, & inquirit; sicut possessor potest continuare possessionem. Resp. neg. illat. ut enim probavimus n. 264. dubius de lege debeat inquirere veritatem, & interim suspendere actionem

tionem dubiam, vel minus tutam; at vero possessor non debet abdicare nudam possessionem rei, seu puram detentionem (& sic nec maritus debet expellere uxorem) nec tamen potest per se interim pro libitu re uti, præsertim, si talis usus non esset ipsi licitus, casu quo sciret, rem non esse suam: & hinc non potest rem consumere, vel deteriorem reddere. Secundò non est per se adeò difficile suspendere facultatem petendi debitum, donec adhibita fuerit sufficiens diligentia: ar vero, si pro omni tempore deberet conjuncturare ea potestate, esset difficillimum.

291. Dices 2. Ergo etiam invincibiliter dubius de impedimento, poterit, saltem si post adhibitam diligentiam tamen dubium non potuit vinci, contrahere matrimonium. Resp. neg. illatum; quando enim agitur de valore sacramenti, non potest adhiberi sententia, vel materia tantum probabilis, si possit haberi tuta, qualis potest haberi in nostro casu; potest enim contrahere cum alia. Quare autem minus licet agere in dubio de confiendo invalidè sacramento, seu periculo talis sacrilegi, quām in dubio de committenda fornicatione, ratio est ipsa gravis irreverentia exponendi periculo nullitatis sacramentum: item sunt omnes aliae rationes, quibus motus est Innocentius XI. ad condemnandam primam propositionem inter 65. ab eo proscriptas.

QUESTIO III.

De Conscientia Probabili.

ARTICULUS I.

Quid sit Opinio Probabilis.

292. Ad questionem hujus tractatus facile gravissimam accedimus, nempe de usu licto, vel illicito, sententia, aut opinionis probabilis, ad quam rite intelligendam, opus est, terminorum, hac in materia usitorum explicacionem enucleatam praemittere. Itaque alia sententia est vera, alia falsa, alia certa, alia erronea, alia dubia, alia probabilis, alia tuta. Sententia vera est, quando est conformis objecto materiali, ita, ut istud se habeat, prout sententia affirmat. Falsa vero est, quando se habet opposito modo. Certa dicitur, quæ vi sui motivi excludit omnem formidinem: & si quidem motivum sit clarè propositum, dicitur insuper evidens: si vero obscurè, ut contingit in actibus fidei, dicitur solummodo certa.

293. Hæc certitudo assignari solet communiter triplex. *Metaphysica*, quando neque supernaturaliter: *Physica*, quando saltem non naturaliter, res aliter habere se potest: *Moralis*, quando quidem naturaliter res potest aliter se habere, at non nisi valde raro, ut adeò excludatur dubium prudens. Alii cum La Croix lib. 1. num. 179. distinguunt inter certitudinem moralē perfectam, & imperfectam, illamque dicunt nisi motivo morali tam certo, ut excludat dubi-

um etiam imprudens: talis est certitudo de existentia Urbis Romanae: alteram volunt, excludere dubium solummodo prudens.

Quidquid sit de hoc, an illa prior sit veritatem dubium prudens, non vero etiam imprudens. Addendum, etiam posse contingere, ut dubium excludatur ab aliquo assensu, non ob meritum motivi, sed ex errorea apprehensione, aut estimatione motivi, supra meritum suum, vel ex imperio tantum voluntatis, que certitudo tantum dicitur apparet, aut adhesiva, vel affectiva, potestque dari etiam in actu fallo, & sapissime datur in assensibus haereticorum falsis contra veritatem Catholicam.

294. Erronea sententia, si latissime sumatur, est omne iudicium falsum, existimatum verum: & in hoc sensu sumplimus conscientiam erroneam num. 219. si strictissime autem sumatur, est sententia, quæ opponitur conclusione Theologica certæ, seu deductæ ex una præmissa de fide, & altera evidente: & in hoc sensu sumitur erroneum, quando sententia à errore condemnatur. Nos autem hic sumimus hanc veritatem, in sensu quasi medio, pro omni ea sententia, quæ nec objecto materiali conformis est, nec est concepta ex motivo probabili. *Dubia* opinio jam explicata est à num. 241. *Tuta* autem vel *Tutor* à num. 245.

295. Restat exponendum, quid sit *Probabile*. Non autem loquimur hic de probabilitate Academicorum veterum, quos impugnat S. Augustinus tribus libris, qui, si non omnium primi, certè inter primos ab eo conscripti sunt, & dicti *Contra Academicos*. Non, inquam, loquimur de illa probabilitate; illorum quippe Academicorum principium erat, sapientem nulli rei assentiri debere ut certæ, sed omnia esse incerta & probabilia. Quid autem probabile juxta Philosophos illos fuerit, refert idem S. Doctor lib. 2. cap. 11. dum sic loquentem inducit Licentium: *Id probabile, vel verisimile Academicci vocant, quod nos ad agendum sine assensione potest invitare: sua assensione autem dico, ut id, quod agimus, non osteneremus verum esse, aut nos id scire arbitremur, agimus tamen &c.* Unde, vel ineruditum, vel malignum est, si dicitur S. Doctor scripsisse contra veram probabilitatem Theologicam, quam plurimi tuò in praxin deduci possunt affirmant; nemmo enim ex Theologis somnit, quod illi Academicci docuerunt, scilicet licitum esse agere id, quod intellectus non potest prudenter judicare esse licitum: cùmque nihil ipsis esset certum, omnia etiam turpisima erant probabilia, adeoque licita. De hac igitur probabilitate tantum Academicæ non agimus, sed de vera, & Theologicæ sumpta probabilitate: quamvis fatendum sit, etiam in hujus descriptione, auctores non convenire, qua de re videri potest La Croix lib. 1. à num. 103, ubi variae probabilitatis definitiones rejiciuntur: mihi non vacat longum eorum examen instituere.

296. Dico igitur, cum sati communis sententia,